

ISSN 2181-7839

XALQ TA'LIMI

PUBLIC EDUCATION

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
XALQ TA'LIMI VAZIRLIGINING
ILMIY-METODIK JURNALI

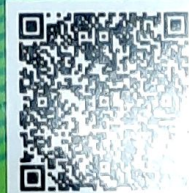
SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL
MINISTRY OF PUBLIC EDUCATION OF THE
REPUBLIC OF UZBEKISTAN

6
2021
(noyabr-dekabr)

www.pubedu.uz



<https://t.me/xalqtaлимijn>



XALQ TA'LIMI

ISSN 2181-7839

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI XALQ TA'LIMI VAZIRLIGINING
ILMIY-METODIK JURNALI

Muassis:

O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi

PUBLIC EDUCATION

SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL
MINISTRY OF PUBLIC EDUCATION OF THE
REPUBLIC OF UZBEKISTAN

2021

6

(noyabr-dekabr)

Jurnal 1918-yil dekabr oyidan chiqa boshlagan

O'zMAA tomonidan 2013-yil 4-martda qaytadan ro'yxatga olinib, 0104-raqamli guvohnoma berilgan.

TOSHKENT



TAHRIRIYAT

- 4 Muloqot madaniyati o'qituvchilarning kasbiy kompetentligining asosiy omili



TA'LIM VA TARBIYA NAZARIYASI

- R. Djurayev
M. Inoyatova
F. Karimova 6 Mustaqil O'zbekistonda ma'naviy-axloqiy g'oyalarning rivoji
- H. Begimqulov 11 O'quv jarayonida talabalarda kasbiy kompetensiyani shakllantirish
- M. Umaraliyeva 16 Pedagogning axborot muhitida rivojlantirish muammolari va axborot kompetentligi mazmuni
- U. Mahkamov
D. Mahkamov
M. Madiyarova 20 Innovatsion faoliyatni takomillashtirish asosida o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish mazmuni
- 25 Yangi O'zbekiston yoshlarini tarbiyalashda o'qituvchi kompetensiyasi
- 29 Talabalarda mustaqil ta'lim jarayonida kreativ fikrlash malakalarini shakllantirish



TA'LIM VA TARBIYA METODIKASI

- J. Xusanov
N. Shamsiddinov
B. Quvonov
R. Safarova 33 Geometriya fanidan uslubiy ishlanmalar tayyorlashda axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish samaradorligi
- M. Xaydarova 36 Tibbiyot xodimlarini tayyorlashda fizika fanini o'qitishning o'ziga xos jihatlari
- K. Karimova 41 Boshlang'ich ta'lim jarayoniga individual yondashuvni tatbiq etish yo'llari
- N. Akbarova 44 Boshlang'ich sinf o'quvchilarida mantiqiy masalalar yordamida matematik tafakkurni shakllantirish xususiyatlarini o'rganish
- L. Namazbayeva
D. Kenjaboyeva 49 O'rta tibbiy ta'limni kompetentlikka asoslangan yondashuv asosida rivojlantirish metodikasi
- 52 Bolalarni tabiat bilan tanishtirish usul va texnologiyalari
- 57 Xorijiy til o'qituvchilarida deontologiya va kasbiy kompetentlikni shakllantirishning ilmiy-pedagogik asoslari
- B. Karimov 61 Talabalarda metrologiya, standartlashirish va sertifikatlashirish fanini o'qitish metodikasini takomillashtirish mexanizmlari



TA'LIM SIFATI: MAZMUN VA MOHIYAT

- N. Karimova 64 Professional ta'limda kasbiy-pedagogik kompetensiyalarini baholash mezonlari
- F. Abdullayev 68 Tabiiy fan (science) bo'yicha boshlang'ich sinf o'quvchilarini baholash yondashuvlari



ZAMONAVIY TA'LIM TEXNOLOGIYALARI

- F. Berdibekova 75 Innovatsion yondashuv asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarga "Tarbiya" darsini tashkil etishni o'rgatish texnologiyasi

Rishoy DJURAYEV,
O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi, pedagogika fanlari doktori, professor
Muhayo INOYATOVA,
pedagogika fanlari nomzodi

MUSTAQIL O'ZBEKISTONDA MA'NAViy-AXLOQiy G'OYALARNING RIVOJI

Annотatsiya

Maqolada mamlakatimizda olib borilayotgan ma'naviy-ma'rifiy ishlar masalalariga bag'irlangan. Mualliflar xalqimiz qalbiga yaqin qadriyatlarga bo'lgan munosabatni o'zgaritish, ya'ni o'tmish madaniy-ma'naviy qadriyatlarimizni ro'yobga chiqarish, milliy ongni o'stirish, diniy-ruhiniy poklanishimizga shart-sharoit yaratib berish, nohaq jabrlangan siymolar nomini yuzaga chiqarish, an'aneviy qadriyatlarimizni tiklash bo'yicha o'z fikr va mulohazalarini berib o'tgan.

Kalit so'zlar. Ma'naviy-ma'rifiy ishlar, qadriyat, milliy ong, meros, millatlararo totuvlik, immunitet, o'tmish bag'rikenglik.

Статья посвящена вопросам духовно-нравственной работы, проводимой в нашей стране. Авторы высказали свои мысли и соображения по изменению отношения к ценностям, близким сердцу нашего народа, то есть по реализации культурно-духовных ценностей прошлого, развитию национального сознания, созданию условий для религиозно-духовного очищения, увековечиванию памяти несправедливо репрессированных деятелей, восстановлению традиционных ценностей.

Ключевые слова. Духовно-просветительская работа, ценность, национальное сознание, наследие, межнациональное согласие, иммунитет, толерантность прошлого.

The article is devoted to the issues of spiritual and moral work carried out in our country. The authors expressed their thoughts and considerations on changing attitudes towards values close to the heart of our people, that is, on the realization of cultural and spiritual values of the past, the development of national consciousness, the creation of conditions for religious and spiritual purification, perpetuating the memory of unjustly repressed figures, the restoration of traditional values.

Key words. Spiritual and educational work, value, national consciousness, heritage, interethnic harmony, immunity, tolerance of the past.

Mustaqil O'zbekistonda ma'naviy-axloqiy g'oyalarning bugungi takomilida davlat rahbarimizning tutgan o'rni alohida ahamiyatga molikdir. Shavkat Mirziyoyev Oliy majlis sessiyasida qilgan ma'ruzalarida, yodgorlik majmualarining ochilishi marosimlarida, hokimiyat yig'ilishlarida, xalqimizni yangi yil va bayramlar bilan qutlash asnosida milliy urf-odat, an'ana va qadriyatlarni tadqiq etish, buyuk ajdodlarimiz qoldirgan benazir ta'limotlarni chuqur egallash, qatag'on yillari qurboni bo'lganlar ruhini shod etishni ta'kidladi. U yosh avlodni tarbiyalash, ularga ta'lim berish g'oyalarni o'z ma'ruzalari va asarlarida muntazam bayon etib, ilm-fan ahli hamda pedagog olimlarni bu sohada fidoyi bo'lishga da'vat etdi.

Davlat rahbarimiz ma'naviy barkamollik, yaratuvchilikni ulug' fazilat hisoblaydi,

ana shunday fazilatga ega bo'lmaslikni jaholat deb biladi: "Biz "jaholat" deganda, odatda diniy jaholat, aqidaparastlikni tushunamiz. Lekin bugungi hayotli jarayonlar jaholat hamma sohada ham uchrashi, agar unga qarshi o'z vaqtida kurash olib borilmasa, o'ta og'ir oqibatlarga olib kelishi mumkinligini ko'rsatmoqda..."¹ - deb ta'kidlaydi.

Shavkat Mirziyoyev viloyat, shahar va tuman hokimlari bilan uchrashuvda respublikamiz hayotining barcha sohalarida amalga oshiriladigan vazifalar kadrlar seviy-siga bog'liqligini aytib, farzandlarimiz, nabiralarimiz oldidagi asosiy burchimiz ularni ertangi murakkab, bozor iqtisodiyoti sharoitiga mutanosib suronli hayotga tayyorlash-dan iboratligini aytdi. Prezidentning ta'kidlashicha, farzandlar tinchligi, ularning baxti, kamoloti – jamiyatning eng katta boyligi ekanini nazarda tutib, bu ezgu maqsad har birimizning hayotimiz mazmuniga aylanishi darkor. Shavkat Mirziyoyev yana shuni ayt-diki, haqiqatdan ham, o'z farzandlarimiz va nabiralarimiz bilan faxrlanishni istasak, "... yosh avlodimizda qat'iy hayotiy pozitsiya va Vatanimiz taqdiri uchun yuksak mas'uliyat tuyg'usini shakllantirish"² zarur. Zero, inson ma'naviy barkamolligi ushbu tushunchalar bilan egizakdir.

U Oliy Majlis qo'shma majlisida so'zlagan nutqida xalq manfaatlarining birinchi o'ringa qo'yish zarurligini ta'kidlab: "Hammamizni tarbiyalagan, voyaga yetkazgan – shu xalq. Barchamizga tuz-nasiba bergan ham – shu xalq. Kim bilan bamaslahat ish tutishimiz kerak – avvalo xalqimiz bilan. Shunda xalqimiz bizdan rozi bo'ladi. Xalq rozi bo'lsa, ishimizda unum va baraka bo'ladi. Xalq bizdan rozi bo'lsa, Yaratgan ham biz-dan rozi bo'ladi"³ - deydi.

Ayniqsa, so'nggi yillarda ma'naviy-ma'rifiy bunyodkorlik yo'lida ta'lim sohasida katta ishlar amalga oshirildi. Ijtimoiy-ma'naviy sohalar bo'yicha beshta muhim tashab-bus ilgari surildi. Mirzo Ulug'bek va Muhammad Xorazmiy nomidagi iqtidorli bolalar maktablari, Hamid Olimjon, Zulfiya, Erkin Vohidov, Abdulla Oripov, Ibroyim Yusupov, Is'hoqxon Ibrat, Muhammad Yusuf, Halima Xudoyberdiyeva nomlari bilan atalgan ijod maktablari, "Temurbeklar maktabi", Prezident maktablari, xususiy maktablar singari yangi va zamonaviy namunadagi ta'lim dargohlari tashkil etildi. O'rta ta'lim, o'rta max-sus, kasb-hunar ta'limi tizimi tubdan isloh qilinmoqda.

Mustaqillik sharofati bilan:

– xalqimizning muqaddas e'tiqodi – islom diniga, ilm-fanga mansub ma'naviy-ma'rifiy merosimiz asrab-avaylanmoqda;

– o'lkamizda yetishgan buyuk ajdodlarimiz – Imom al-Buxoriy, Iso at-Termiziy, Abu Nasr Farobiy, Abu Rayxon Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Axmad Yassaviy, Mirzo Ulug'bek, Muhammad Bobur, Alisher Navoiy, Amir Temur kabi din peshvolari, ilm ahllari, shoir va sarkardalarimiz nomi tiklanib, abadiylashtirildi;

– Vatan ozodligi va mustaqilligi uchun kurashgan, bu yo'lda o'z jonlarini fido qil-gan, millat erkinligini orzu qilgan, milliy g'oyani ilgari surganlari uchun qatag'on qilin-gan Mahmudxo'ja Behbudiy, Munavvarqori Abdurashidxonov, Abdurauf Fitrat, Abdulla Qodiriy, Abdulkamid Cho'lpon kabi ma'rifatparvarlar xotirasi abadiylashtirildi.

Milliy mustaqilligimizni mustahkamlash uchun xalqimiz qalbiga yaqin qadriyatlar-ga bo'lgan munosabatni o'zgartirish, ya'ni o'tmish madaniy-ma'naviy qadriyatlarimizni ro'yobga chiqarish, milliy ongni o'stirish, diniy-ruhiniy poklanishimizga shart-sharoit

¹Shavkat Mirziyoyev. Xalqimiz roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. 2-tom. – T.: O'zbekiston NMIU, 2018 y. – 508 b. – 195-b.

²O'sha kitob, 162-b.

³<https://kun.uz/52010676>

yaratib berish, nohaq jabrlangan siymalar nomini yuzaga chiqarish, an'anaviy qadriyatlarni tiklash oliy maqsad qilib qo'yildi. Binobarin, mustaqil O'zbekistonning iqtisodiy va ma'naviy poydevorini mustahkamlash birinchi navbatda, mehnatsevar va baddavlat, ma'naviy yetuk va madaniyatli kishilarni shakllantirishga qaratila boshlandi.

Bu jarayonning siyosiy iqtisodiy hamda ijtimoiy-ma'naviy sohalaridagi ahamiyati Prezidentimiz tomonidan har tomonlama asoslab berildi.

Siyosiy sohada

- xalqning turmush tajribasiga, respublika aholisining milliy-madaniy an'analariga, barcha ijtimoiy guruhlar va qatlamlarining manfaatlariga mos keladigan, xalqimizni rozi qiladigan haqiqiy ijtimoiy adolat va demokratiya tamoyillarini qaror toptirish;

- qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyati vakolatlarini ajratish asosida milliy davlatchilikni barpo etish, barcha fuqorolarning qonun oldidagi huquqiy davlat barpo etish;

- O'zbekistonda tug'ilgan, uning zaminida yashayotgan va mehnat qilayotgan har bir kishi, milliy mansubigidan va e'loqodidan qat'i nazar, respublikamizning teng huquqli fuqarosi bo'lishga munosibdir, degan insonparvarlik va vatanparvarlik qoidasini ro'yobga chiqarish;

- bir mafkura, bir dunyoqarashning yakkahokimligidan qat'iyon voz kechish, siyosiy tashkilotlar, mafkuralar va fikrlar xilma-xilligini tan olish;

- ko'p partiyaviylikni amalda shakllantirish.

Iqtisodiy sohada:

- milliy boyliklar ko'payishi, respublika mustaqilligi, xalq farovonligini ta'minlaydigan barqaror iqtisodiyotni barpo etish;

- bazar iqtisodiyotini bosqichma-bosqich rivojlantirish, tashabbuskorlik va ishbi-tarmonlikka keng yo'l ochish, tadbirkorlikka imkoniyat yaratish;

- mulkchilik shakllarining huquqiy tengligini qaror toptirish;

- korxonalar va tashkilotlar mustaqilligini kengaytirish;

- odamlarning ijtimoiy muhofazalari uchun shart-sharoitlar yaratish;

- tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, ekologik vaziyatni sog'lomlashtirish uchun kurashish.

Ma'naviy-ma'rifiy ishlarning ta'sirchanligini oshirish, ma'naviyat sohasidagi ichki va tashqi tahdid hamda xavf-xatarlarga qarshi samarali kurashish, jamiyatda mafkuraviy immunitetni mustahkamlash, davlat va jamoat tashkilotlarining bu boradagi faoliyati yo'nalishlari bo'yicha:

- aholi o'rtasida faol fuqarolik pozitsiyasini shakllantirish, jamiyatda milliy va umuminsoniy qadriyatlarga asoslangan demokratik tamoyillarni qaror toptirish;

- mamlakatimizda amalga oshirilayotgan siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy, ma'naviy-ma'rifiy islohotlar, qabul qilinayotgan qonun hujjatlarining mazmun-mohiyatini keng jamoatchilikka samarali yetkazish;

- oilalar, mahallalar, ta'lim muassasalari va mehnat jamoalarida ijtimoiy-ma'naviy muhitni o'rganish va sog'lomlashtirishga qaratilgan faoliyatda ishtirok etish, "mahalla-tuman - viloyat - respublika" tamoyili asosida hududlar kesimidagi ijtimoiy-ma'naviy muhit xaritasini shakllantirish, bu jarayonga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish;

- ijtimoiy-ma'naviy sohalar bo'yicha beshta muhim tashabbus, "Jaholatga qarshi ma'rifat" g'oyasi asosida jamiyatda uzluksiz ma'naviy-ma'rifiy tarbiya va targ'ibot-tashviqot ishlarini tashkil etishning strategik yo'nalishlari, ta'sirchan, kreativ va innovatsion

uslublarini ishlab chiqish;

– tinchlik va osoyishtalikka, mamlakatimizning barqaror taraqqiyotiga, qadriyat va urf-odatlariga hamda insonparvarlik g'oyalari va xavf soluvchi turli ichki va tashqi tahdidlarga qarshi samarali targ'ibot ishlarini olib borish;

– aholining ijtimoiy-ma'naviy hayotida bunyodkorlik g'oyalari kuchaytirish, diniy bag'rikenglik va millatlararo totuvlik muhitini yanada mustahkamlash⁴. Shevket Mirziyoyev bunday ma'naviy potensial o'zbek oilalarining yashash tarzi va an'analari mavjud ekanligi, har bir inson nafaqat o'z oilasi, balki qarindosh-urug'lari, yaqin kishilari, qo'ni-qo'shnilarining salomatligi, ma'naviy va moddiy boyishi to'g'risida g'amxo'rlik qilishi zarurligini ta'kidlab o'tganlar.

Asosiy maqsad – inson manfaatlariga xizmat qiladigan mehnatni rag'batlantirishning kuchli mexanizmiga ega bo'lgan, aholi ijtimoiy nochor qatlamlarini davlat yo'li bilan himoya qiladigan bozor iqtisodiyotini qurishdan iborat bo'lib qoldi.

Xalqimiz asrlar mobaynida o'z madaniyati, urf-odatini qanchalik ko'z qorachig'idek saqlab, turli tarixiy buhronlar va talafotlar davrida ham milliy qadriyatlarimizni yuksaltirish haqida qayg'unib kelgan bo'lsa, boshqa xalqlar va mamlakatlarning umuminsoniy qadriyatlariga ham shu qadar katta ehtirom tuyg'usi bilan munosabatda bo'lib kelgan. Qadimgi Eron, Hind, Xitoy va Yunon madaniyatining yuksak namunalariga qanchalik qiziqishi kuchli bo'lsa, arab va yevropa falsafasi, adabiyoti va san'atiga nisbatan ham hurmat va e'tibori shunchalik kuchli bo'lgan. Natijada, kishilarimiz ongi va shuurida umuminsoniy qadriyatlarga munosabat ijtimoiy va hayotiy zaruriyatga aylangan. Uzoq tarixdoyuq dunyoga samimiy muloqotda bo'lib, yaqindan munosabatda bo'lish uchun Sharq va G'arbni bog'lovchi Buyuk Ipak yo'lini bunyod etgan, Samarqand va Buxoro, Termiz va Turkistonlarni islom ta'limotining shamchiroqlariga aylantirgan. Islom dinini dunyoning ko'p mamlakatlarida keng tarqalishi va ildiz otishi xalqimizning umuminsoniy qadriyatlarga bo'lgan intilish hamda ishtiyoqning ifodasidir.

Umuminsoniy qadriyatlarni o'zlashtirish sovet davrida o'zgacha tus olib, milliy o'zlikni yo'qotish evaziga umuminsoniy qadriyatlarga yaqinlashish va ularni o'zlashtirish tamoyillari vujudga kelgan edi. Mustaqillik milliy o'zlikni yo'qotishga chek qo'ydi. Endi o'z madaniyatimiz va qadriyatlarimizni tiklash, rivojlantirish, bunyodkorlik ishlarini umuminsoniy qadriyatlarni o'zlashtirish orqali qo'shib olib borish imkoniyatiga ega bo'ldik. Zero, millat va mamlakat tarixi va taqdirida juda katta rol o'ynaydigan omil – bu xalqning ruhini mustahkamlash va tetiklashtirishdir.

Mustaqillik sharofati bilan o'tmish ajdodlarimiz orzu qilgan milliy istiqloq g'oyasining shakllanishi va rivojlanishi tadqiq etilib, kitob holida xalqimizga taqdim etildi:

– asrlar davomida xalq orzu qilgan demokratiya tiklandi va hayotga tatbiq etilmoqda;

– o'zbek xalqi o'tmish tarixi, buyuk olim-fozillari, davlat arboblari, din peshvolari bilan g'ururlanish va faxrlanish imkoniyatiga ega bo'ldi;

– milliy odob-axloq, insonparvarlik, xalqqa va vatanga sadoqat kabi fazilatlar qaror topmoqda;

– o'tmish tariximiz, madaniyatimiz, ma'naviyatimiz qadrlanib, olamshumul ahamiyat kasb etmoqda;

– o'tmishda mustaqillik, ozodlik uchun olib borilgan kurashlar davrida shakllanib,

⁴ Ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi O'zR Prezidenti qarori. 2019-yil, 3-may. -<https://qalampir.uz/news/ma-naviy-ma-rifiy-ishlar-samaradorligini-oshirish-bo-yicha-prezident-qarori-qabul-qilindi-3127>

rivojlangan vatanparvarlik va insonparvarlik g'oyalari xalqimiz ongi va qalbidan mustahkam o'rin olmoqda.

– xalqning milliy his-tuyg'usi, siyosiy ongi va siyosiy faoliyati, Vatani bilan g'ururlanish, uning boy tarixi, bugungi dostonlari, baxtli kelajagi bilan g'ururlanish, faxr-iftixor tuyg'usi yuksalmoqda.

Shavkat Mirziyoyev tarbiya masalasidagi pozitsiyasini ochiqlab, shunday degan edi: "Abdulla Avloniyning "Tarbiya biz uchun yo hayot – yo mamot, yo najot – yo halokat, yo saodat – yo falokat masalasidir", degan so'zlarini takror va takror aytishdan charchamayman.

Nega deganda, bu fikr bugungi kunda har qachongidan ham muhim ahamiyatga ega ekanini unutmashimiz lozim.

Yoshlarimiz kimning avlodlari ekanini chuqur anglashlari kerak. Ayni vaqtda bugungi islohot va o'zgarishlar o'z-o'zidan bo'lmayotganini bilishlari zarur⁵.

Shavkat Mirziyoyevning O'zbekiston Respublikasi Prezidenti sifatida birinchi imzolagan qonun hujjati – 2016-yil 14-sentabrdagi "Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida"gi Qonun ekanida ham ramziy mazmun-mohiyat mujassam. Binobarin, aholisining yarmidan ko'prog'i yoshlardan iborat bo'lgan mamlakatda yoshlarga oid davlat siyosatini izchil amalga oshirish, yosh avlodni har tomonlama yetuk va barkaddat siyosatini izchil amalga oshirish, yurtida amalga oshirilayotgan islohotlarga befarq bo'lmagan, yurtning ertangi munosib kelajagi uchun da'ddorlikka tayyor, maqsadga intiluvchan, serg'ayrat, vatanparvar, sadoqatli, komil shaxslar sifatida tarbiyalash O'zbekistonni dunyoning eng rivojlangan davlatlari safidan o'rin olishining muhim omili ekanini mamlakat rahbari va hukumat yaxshi anglaydi⁶.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Shavkat Mirziyoyev. Xalqimiz roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. 2-tom. – T.: O'zbekiston NMIU, 2018 y. –508-b. – 195-b.
2. <https://kun.uz/52010676>
3. "Ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish bo'yicha qo'shimcha choratadbirlar to'g'risida"gi O'zR Prezidenti qarori. 2019-yil.
4. O'zbekiston yoshlar mamlakati. - <https://strategy.uz/index>.

⁵ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlis Senatining birinchi majlisidagi nutqi - <https://review.uz/oz/post/vystupleniye-prezidenta-shavkata-mirziyoyeva-na-pervom-zasedanii-senata-oliy-majlis>

⁶ O'zbekiston yoshlar mamlakati. - <https://strategy.uz/index.php?news=615>